

Mimarlıkta anlatı olarak imge

Z. Yeşim ALEMDAR*, Semra AYDINLI

İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Programı, 34469, Ayazağa, İstanbul

Özet

Günümüz görsel kültür ortamında indirgemeci bir yaklaşımla tek katmanlı olarak ele alınan imge kavramının zihinsel soyutlama yeteneğini zayıflattığı, düşünsel üretimin araçsallaştırılmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, mimarlıkta eleştirel düşünceyi tetikleyen imge kavramına farklı disiplinlerin penceresinden bakmak, farklı kavramlarla onu yeniden anlamlandırmak gerekmektedir. Bu çalışmada, nesnel biçimden zihinsel kurgu temsiline uzanan geniş bir yelpazede anlamlandırılan imge sorunsalı, eleştirel bir bakış açısıyla irdelenmekte ve mimarlıkta ilişkisel bilginin üretimine yol açabilecek bir okuma yöntemi önerilmektedir. Gündelik dilde görüntü ve biçim yerine kullanılan imgenin, biçime indirgenen yüzeysel algılama ve düşünme süreçlerine karşın imgeyi bir "anlatı olarak okuma"nın mimarlık bilgisinin üretimi için alternatif bir yaklaşım olabileceği tartışılmaktadır. Anlatı, zamansal deneyimin özelliklerini gösterdiği ölçüde yapıcı çevrenin olay örgüsüne gönderme yapar. Anlatı olarak imge, bütüncül bir bakış açısı ile elde edilen mimarlık bilgisine ait "büyük resmi" bir olay örgüsüne dönüştürür. Herhangi bir yapıcı çevreye ait imgenin katmanlı yapısı ve bu katmanlar arası ilişkileri bir olay örgüsüne dönüştürme sürecinde anlama, doğrusal düşünme biçimi yerine ağ ilişkisi ile temsil edilen karmaşık bir düşünme biçimini zorunlu kılar. Bu çalışmada imgeyi bir anlatı olarak okuma yöntemi, ilişkisel bilgiye ulaşmada bir örneklem olarak Kayseri Sahabiye Mahallesi imgesi üzerinden önerilmektedir. Tikel bir durum olan Sahabiye Mahallesi örneğini genellenebilir kuramsal bilgi ile ilişkilendirerek deneyimleme; diğer bir deyişle, yapıcı çevrenin katmanlı imge okumasını - tikel ve genel arasında gidip gelme hareketiyle eklenerek çoğalan ilişkisel bilgiye dönüştürme stratejisi, tezin kendine özgü yöntemini açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Görsel kültür, imge, eleştiri, ilişkisel bilgi, anlatı / olay örgüsü.*

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Zemine Yeşim ALEMDAR. yesimalemdar@gmail.com; Tel: (352) 437 81 16.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Programında tamamlanmış olan "Mimarlıkta anlatı olarak imge" başlıklı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 17.11.2009 tarihinde dergiye ulaşılmış, 21.01.2009 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 30.08.2011 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Bu makaleye "Alemdar, Z. Y., Aydınli, S., (2011) 'Mimarlıkta anlatı olarak imge', İTÜ Dergisi/A Mimarlık, 10: 1, 83-94" şeklinde atıf yapabilirsiniz.

Image as a narrative in architecture

Extended abstract

This study, proposes a method for the use of the “image” in architectural criticism, which is perceived as problematic of being a single layered, reductionist concept and dominating the mental processes figuratively. In everyday language, it is being used to define a wide spectrum of meanings from figural to the mental and expresses the thought, representation and criticism. For this reason, to redefine the concept of image as a narrative became necessary, in the field of architecture. In this study, it is argued that, reading the image as a narrative will recover the concept being shallow and reductionist, as it is understood extensively. It is thought that, reading the image as a narrative can be used as a key concept to generate the architectural knowledge from the built environment. In this context, it is thought that understanding and interpreting the “big picture” of architecture can be presented according to the holistic approach. Consequently, the image is presented with its multi-layered properties and the relations between these layers are important in understanding the meaning of the concept, which emerges within the network relations. This relationship requires both a mental process that will include the subject’s background and priorities and the affordances of the environment. The narrative of the image is therefore thought to be emerged as the interactive relationship of the object and the subject.

It is thought that, the cities, as living spaces having cultural codes, cannot be understood only by syntactic and analytic methods. Togetherness of the subject and the object is needed in order to solve the puzzle like structures of these environments. In such an understanding, the researcher has to experience the research area using her intentionality and try to find out the relations hidden among the layers of the environment. These relations can be considered as “a fold”, as a Deleuzian concept, which allows all the layers reflect each other, and make visible the other. The intentionality of the researcher caused by the synergy of these relations will produce a fertile ground for exploring new layers of meanings that cannot be seen only by looking at.

Image, considered as a mental construct, represents the subjective thought and the knowledge of the phenomenon can include many meanings. In architectural criticism, it is important to recognize the word

as a loaded concept, and not to prefer or stick one of the meanings. According to the holistic approach, none of them is more important than the other, and the whole is greater than the parts.

Reading the image of Sahabiye District in Kayseri as a narrative has been considered as an exemplar in this study. It is difficult to explain how to read the image of Sahabiye District as a narrative because of its multi-layered and complex structure having too many cultural codes superimposed within old and new environments. To recognize the experiential, cultural, historical, textural and social contrasts in the district makes its image multi-layered while reading the image as a narrative. The inexhaustibility of contrast (Ross, 1994), proposes an unlimited energy resulting from the tension of the opposing but complementary concepts. This tension makes each of these concepts being visible simultaneously. Sustainability referring to both continuity and change which represents contrast is another concept facilitates reading the image of Sahabiye District. The researcher, as an old resident of the district has a sustainable experience in there. The first-person phenomenological research method (Seamon, 2003) is adapted in this research in order to understand the deep meaning of this experience. Multi layered character of the image of this district, besides the empathic devotion and the theoretical background of the researcher makes the image of the Sahabiye District an exemplar give rise to relational knowledge. In this research, it is emphasized that reading the image of a build environment as a narrative can be translated to a generalized and sustainable knowledge which is contextual and specific to this environment.

Reading the image of Sahabiye District as a narrative therefore exemplifies the proposed method based on web of events which is open to critical knowledge. As an exemplar, narrating Sahabiye District will give rise to an in-between reality concerning singularity and multiplicity and having a potential to move between a specific and general knowledge. As a result, reading the image as a narrative in architectural environments introduces some possibilities for translating the multi-layered structures of the cityscape to critical knowledge that can be used for preservation and gentrification projects.

Keywords: *visual culture, image, architectural criticism, relational knowledge, narrative / web of event.*

‘İmge’ye dair

İmgenin hem gündelik dilde hem de akademik dilde değişik anlamlarda ve farklı kavramlarla birlikte kullanılabilen bir terim olduğu söylenebilir. Bu nedenle, mimarlık disiplini içinden ve dışından bu terimin kavramsal yapısının çözümlenmesi için çağdaş düşünürlerin ürettiği kavramlar ışığında farklı kullanımlarının irdelenmesi gerekir. Özellikle görsel kültürün egemen olduğu tüketim toplumunda imge, neredeyse kullanılması yasaklı kavramlar arasına girmiştir. Biçimlerin içerikten farklı, kendilerine ait anlamları olduğu ve bu biçimlerin bir araya gelmesi ile doğrudan ya da dolaylı olarak kendi anlamlarından daha güçlü bir anlam seti / kalıbı olduğu düşüncesi, imgenin görsel kültür içinde yoğun eleştirisine neden olmuştur. İmgenin yaygın olarak biçim ile aynı anlamda düşünülmesi, düşünsel ve anlamsal boşluğu olan bir biçim diline indirilmesi ve Adorno’nun bahsettiği gibi zihinsel soyutlama gücünü zayıflatması, imge kavramını irdelene serüveninin biçimden zihinsel uzanan geniş bir yelpazede yol almasını gerekli kılmaktadır.

Biçim bir eleştiri aracı olarak düşünüldüğünde, bedeninin doğrudan teması sayesinde oluşan, figüratif sanatın başlangıcı sayılan “iz” kavramı akla gelebilir. İz, tıpkı kumsaldaki ayak izinde olduğu gibi, bedeninin kuma dokunmuş olduğunu belgeler. Bunun için dokunuştan soluk alan imgeler, temsil ile öykünme arasında açılan bir ara alanı gözler önüne serer. Bu açıdan bakıldığında iz, hem temsil ettiği şeyin kendisi, hem de ondan farklı bir şey, onun sayesinde vücut bulmuş kendinin temsili olabiliyor (Sayın, 2004)¹. İmge ise daha geniş bir bakışla birçok şeye bağlı olarak anlamı içinde barındırır. İmge, anlam ile kurduğu ilişkide *anlatı* olma potansiyeline de sahip olduğundan, şeyleri tasniflemeye ya da açıklamaya çalışmaktan çok, varoluş nedenini ortaya çıkartan bir olay örgüsü olarak okuma olanağı sağlar. Anlatı, anlamadan açıklamaya, açıklamadan anlamaya sarmal bir döngü içinde

eklenerek çoğalan katmanlı ve çok anlamlı bir okuma önerir (Aravot, 1995, Ryan, 2001, 2003, Somers, 1994). Bu bağlamda, çağdaş mimarlık eleştirisinin sadece yapısal/biçimsel analiz yoluyla yapılamayacağı; biçimin çok boyutlu ilişkiye dayalı nedenselliğini ortaya koyan anlatıyı / olay örgüsünü okumanın da eleştirel bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında anlatı, şimdi içinde geçmişin anımsanması ve geleceğin sezilenmesi bağlamında gerçekleşir; zamansaldır. Zamanı kendine tabi kılan bir mekânsallık içinde bir dizi karmaşık göstergeler aracılığı ile sürekli kendine gönderme yapar. Diğer bir deyişle, betimlemek, anlamak, açıklamak ya da temsil etmek zorunda olduğu görünen ve görünmeyen bir dünyaya gönderme yaptığından bir söylem olma özelliği taşır; bu nedenle bir metin paradigması olarak da düşünülebilir. Her olgu karşısında farklı bir taktik geliştirme stratejisi olarak yöntem yerine kullanılan bu metin paradigması, hermenötik anlama ve açıklama döngüsü ile bilimsel bir yapı sergiler. Hermenötik döngüde her durumun kendine özgü koşullarının öznenin zihninde oluşturduğu yeni anlamlar olabileceği düşünülür. Geldsetzer’e göre, metinler metaforik olarak hermenötik aynalar olarak çalışırlar. Metni okumak, aynada olduğu gibi içinde bir şey varmış hissi yarattığından bizi yanıltır: “*Oysaki orada bir şey yoktu; anlamı biz yanımızda getirmek zorunda kaldık...*” (Geldsetzer, 1996). Ancak anlatıyı metinden ayıran, ona farklı bir anlam yükleyen husus, hem çok katmanlı yapının ortaya çıkmasını sağlayan ilişki bilgiye öncelik vermesi, hem de anlama ve yorumlama döngüsünde bu katmanlar arası ağ ilişkisinin oluşturduğu “büyük resmi”² görünür kılmadır. Ayrıca anlatı, nesne odaklı metinden farklı olarak algılayan ve algılanan arasında açılan ara alanı gözler önüne serer.

Diğer taraftan imgeye dair söylemler, ampirik bilginin ve gerçeklerin temsil üzerinden deneyimi, birçok düşünür tarafından farklı kavram-

¹ Temsilin kontur çizgisi, dokunuşun izini taşıyor ve –artık o olmasa bile– bedene sıkı sıkıya bağlı bir varlık karakteri oluşturuyor. Bu nedenle Pierce, dokunmanın izini taşıyan imgeleri diğerlerinden ayırmak gerektiği savıyla onlara *index* ismini veriyor (Pierce, 1955).

² Bu doktora tezinde kullanılan “büyük resim” kavramı herhangi bir yapı çevrenin ait olduğu olay örgüsünü ortaya koyabilme potansiyeline ve onun sunduğu bu olanağı görebilme becerisine vurgu yapmaktadır; “büyük anlatı” ile karıştırılmamalıdır.

larla ve argümanlarla dile getirilmiştir. Kant, imgeyi öznel bir temsil biçimi olarak görür; ampirik bilgiden soyutlar ve gerçeklerin temsile bağlı bir deneyim ile ortaya çıkabileceğini vurgular (Sayın, 2004). Bu açıdan bakıldığında, yeni bir üretim biçimi sunan imge, temsil etmesi gereken şeyden uzaklaştıkça gerçekliğini ve güvenilirliğini kaybeder. Platon'un mağara metaforundan itibaren imgelerin bazı gerçekleri sakladığı düşünülür. "içi boşaltılmış imge", "imgelerin hipergerçekliği" gibi tanımlamalar imgenin oluşturulmuş bir şey olduğunu; *gerçek* olan, *otantik* olan ya da *oluşmuş* olanın karşıtı olduğunu anlatır. Oluşturulmuş imge doğal yapısı bozulan ve kalıplaşmış, klişe anlamlar içinde güç kazanan *anlam yapıştırılmış biçim* olarak tanımlanır; bu olgu görsel kültür yozlaşmasının nedenlerinden biridir. Görmenin hayatımızdaki kaçınılmaz yerini, önemini zedeleyen, "görmeden inanmam" gibi kalıplaşmış deyimleri bile anlamsızlaştıran, gerçekle doğrudan karşı karşıya kaldığımız inancını sarsan bu dönüşüm, sözle ifade edilen ve görsel olarak anlatılan, görülen ve görülebilir olan arasında büyük bir yarılmaya neden olmuştur (Heywood & Sandywell, 1999). Mimari çevrenin *anlam yapıştırılmış biçimlerle* yaratılması, görsel çekiciliği olan varlık karakteri taşıması, imge eleştirisinin başlıca nedenidir. Bu makalede, imgenin *anlam yapıştırılmış biçimle* olan bu sorunlu ilişkisi, katmanlı yapısının göz ardı edilmesi ve yüzeysel algı yanılması yaratması eleştirel bir bakış açısıyla tartışılmaktadır.

Okunabilir ve deneyimlenebilir olandan salt görülebilir olana geçişi anlatan görsel kültür eleştirisi, deneyim üzerinden bilgiye ulaşmanın, okumaya olan düşkünlüğün, koşullandırılmış bilgilenmeyle yer değişmesini sorgular. Adorno ve Frankfurt Okulu düşünürlerinin, imge yasağı getirdikleri görselliğin güven kaybına karşın, imgeye övgü ile onun olası potansiyelini araştıran Fransız düşünürler arasında bir yerlerde imgenin farklı bir bakış açısıyla yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca "yeni" ve özgün olan tasarım arasındaki ilişki göz önüne alındığında, öncelikle düşünme sistemimizin temsil edilme biçimi ve zihnimizdeki imgelerin oluşum süreçleri, imge kavramını yeniden düşünme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Zihnimizde var

olan imgelerin farklı bir biçimde bir araya getirilişi sonucunda yeni imgeler üretmenin mümkün olduğu açıktır. Ancak, "deneyimlerimizden önce kaydedilmiş imgelerimiz var mıdır?" sorusu, imgenin zihinsel süreçler içindeki yerini hatırlatır. Diğer bir deyişle, *apriori imge* var mıdır? sorusuna yanıt ararken, Merleau-Ponty (2005), algının fenomenolojisinde, Descartesçi (1968) "cogito"nun "*dünya öznenin içindedir*" önermesine karşı, "*özne 'zaten orada olan' dünyanın içindedir*" argümanı imgeye farklı bir bakış açısı getirir. Birey, bu dünya içinde bir taraftan kendi zihinsel imgesini oluştururken, diğer taraftan da bu imge üzerinden kendini tanır. Fizik dünya ile özne arasındaki geçişken, sürekli gidiş gelişlerle oluşan bu ilişki, imgenin kaygan bir zeminde olagelen ve süregiden zihinsel bir oluşum sürecini açıklar.

Merleau-Ponty'deki doğal oluşum sürecine karşın, görsel kültür ortamında bilinçli olarak oluşturulmuş imgeler de vardır. *Oluşmuş* olan ile *oluşturulmuş* olan, gerçekliği temsil etme bağlamında farklılıklar içerir. Oluşturulmuş olan imge, kent okunmalarında bilinçli bir yönelme sonucu ortaya çıkar (Frisby, 2002, Hale, 2001, Leach, 2002). Bu bağlamda imgenin salt zihinsel bir süreçle *oluşturulmuş* olmadığı, çevrenin sağladığı olanaklarla, duyuşsal uyarımlar ile öznenin yönelmişliğinin imgenin *oluşumunda* önemli rol oynadığı söylenebilir. İmge kavramına böyle bir bakış, günümüz koşullarının bir uzantısı olan görsel kültür ortamını kendi görselliği üzerinden anlama, yorumlama ve okumaya yönelik farklı bir eleştirel yaklaşım öngörür. Günümüzde bu karmaşık ve çelişkili ilişkiler ağı içinde konumlandırılan imge kavramının, görsel kültür -tüketim ekonomisi ile olan sorunlu ilişkisinin, mimarlık disiplinde de belirgin izlerini görmek mümkündür. Bu çalışmada, imgenin mimarlıkta izlerini yakalayabileceğimiz sorunlu ilişkisi Kayseri Sahabiye Mahallesi imgesi örnekleme üzerinden tartışılacak; anlatı olarak okumanın yapılı çevreye müdahale söz konusu olduğunda nasıl katkı sağlayabileceği irdelenecektir. Mimari çevreye ait imgeyi bir anlatı/olay örgüsü olarak okumanın mimarlık eleştirisi için bir yöntem olabileceği, mimarlığın ilişkisel bilgisini üretmede bu yöntemin önemli katkıları olabileceği düşünülmektedir.

‘Mimarlıkta imge’ ye dair kavramsal bir çerçeve

Günümüzde mimarlığın yaşam alanı yaratma hedefi onu disiplinler arası/aşırı konuma taşımakta; her ölçekte “yaşanan mekân” üretme sorumluluğu mimarları bu disiplinler arası/aşırı durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Mimarlığın disiplinler arası / aşırı konumu üç anahtar karakteristikle özetlenebilir: 1.Günümüzde mimarlık düşünce sistemlerine, kavramlarla “yeni”yi yakalama edimine yakındır; kavramlar yoluyla düşünme, *tasarımın* doğasındaki yenilik ve özgünlük arayışı, onu *felsefeye* ve *sanata* yaklaştırır. 2.İnsanın zihninde oluşturduğu düşünceleri ve bunlara bağlı biçimleri önce kâğıda/ ekrana daha sonra uzayın üç boyutlu dünyasına yansıttığı için *temsil* ile farklı bağlamlarda iç içedir. 3.Kentsel mekânları, toplumsal yaşama sistemini sorunsallaştırması, yeniden düşünmeye yol açmasından dolayı *eleştiri* ile ilişkilidir. Tasarım ve temsille olan ilişkisinin yanında imgenin eleştiriyle olan ilişkisi ve bu ilişkilerin bir birini var eden durumu, imgenin mimarlık disiplininde çok katmanlı bir kavram olarak ele alınmasını gerektirmektedir. İmgenin karmaşık, çok yönlü olması, düşünce üretme potansiyeli, temsil ve eleştiri ile olan bağı, temsile dayalı bir düşünce sistemi olan mimarlık disiplininde onu hak ettiği konuma yeniden getirmektedir.

İmgenin zihinsel bir süreç olduğunun altını çizen Husserl ve Sartre’ın (2006) düşünceleri doğrultusunda, mimari tasarımda “yeni” ve özgün olanı üretme konusunda imge kavramının mimarlık disiplini içindeki konumu sorgulanmalıdır. İmgenin varoluşsal durumunu tartışan Husserl, onu *maddi imge* ve *zihinsel imge* olarak ikiye ayırır; bu bağlamda imgenin gündelik hayatta ve mimarlık alanında kullanımına büyük bir açılım getirir. Bilincin yönelmişliğinin ortaya çıkardığı ve algıdan daha öte bir zihinsel oluşum olarak tanımlanan imge, nesne ile öznenin anlam üretmek üzere buluşmuş olduğunu hatırlatır. Sartre’ın *imge-yapıntı* kavramı da, Husserl’in bu zihinsel imge tanımı üzerinden “yeni”nin üretimi için imgenin yerini tartışma olanağı sağlar. Sartre (2006), zihinsel *imgenin* depolanmış biçimler bütünü olmadığını vurgular;

bu biçimlerin zihnimizde farklı şekillerde birleşip “yeni” olanın üretilmesine olanak sağladığına işaret eder³. “Yeni” olanın çokluk ifade eden anlamı kentsel mekânı dönüştürdüğünden, mimari tasarım süreci de, bu olguyu doğrulayıcı bir ortam oluşturur. Bu çalışmada imge kavramına algısal ve düşünsel bir açılım getirmek için örneklem olarak seçilen Sahabiye Mahallesi’nin fiziksel ve deneyimsel özelliklerinin zihinde nasıl bir imge/ bir olay örgüsü oluşturduğu tartışılmaktadır. Mahallede medresenin, kültür yapılarının, konut bloklarının, sosyo-kültürel oluşumun kendine özgü ve farklı imgeleri vardır. Sahabiye Mahallesi’nin zamansal ve mekânsal bütününe ait imgesi, tıpkı Kuhn’un disiplinler matrisinde olduğu gibi, tekil imgelerin birbiriyle ilişkisinin değişmesi sonucu farklılık ortaya koymaktadır. Söz konusu paradigmatik yapıda, parçaların bir matris şeklinde birbiriyle olan ilişkisi, bu imgelerin zihindeki durumunu açıklamaktadır. Çok katmanlı bir yapısı olan kentsel mekâna ya da mevcut bir binanın yeniden kullanımına yönelik her müdahalede, tıpkı Sartre’ın belirttiği gibi *anı-imgelerin* zihinde oluşturdukları “yeni” imgelerle, anlatının sürdürülebilir olma özelliği sağlanabilir. Kent imgesine dair paradigmayı oluşturan disiplinler matrisin birer girdisi olan bu fragmanların bir araya geliş tarzı, o kentin imgesini biçim olarak değil, bir anlatı olarak yakalamada bazı ipuçları sağlar. “Yeni” olanın tasarımını tanımlayan bu yaratıcı süreç, hem bir süreklilik hem de bir yenilik/ değişim oluşturma enerjisini içinde barındırmaktadır. Bu çalışmada, imgenin anlatı olarak okunmasının, “yeni” olanın yaratılmasında daha dinamik olası önerileri serilmeyebileceği vurgulanmaktadır. İmgenin indirgemeci bir şekilde, sadece biçimle özdeşleştirilmesi, bu yaratıcı sürece zarar vermekte; imgenin, taklitler üretmesine, Adorno’nun sözünü ettiği gerçek “*mimesis*”e ulaşamamasına sebep olmaktadır. Zihindeki bu karmaşık süreçlerin özgün tasarımla sonuçlanması için, imgenin katmanlı yapısının ve bu yapının doğurduğu ilişkiler bütünüünün tasarımcı tarafından dikkate alınması gereklidir.

³ Sartre’a göre eski imgelerden yenilerini üreten yaratıcı süreçte imge, düşünme biçimini etkiler (2006).

Mimarlığın temsil problemi ile ilişkisi, imgenin temsil ortamını açıklayan art-yapısalcı ve yapısalcı düşünürlerin imge tanımları ile anlam kazanır. Örneğin Husserl'in maddi imge tanımı ile ilişkilendirilebilecek fotoğraf ve çizimler, mimarlığın temsil ortamının ana elemanları olarak görülmektedir. Bu temsil biçimleri de, özellikle basılı ya da sayısal paylaşım ortamında, deneyim olanağına sahip olmadığımız durumlarda, zihinsel imgenin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Ancak imgenin sunduğu olası durumlar, tartışılan kavrama ait tüm açılımların eşzamanlı olarak algılandığı ve düşünüldüğü bir ortamda ortaya çıkmaktadır. İmge, modern sonrası dönem içinde, biçimle olan ilişkisinin yüzeysel kalmasından dolayı, Adorno ve Boorstin'in sosyal eleştirisinde sıkça kullanılan bir kavram olmuştur. İmgenin *insandaki soyutlama yeteneğini öldürdüğünü* düşünen Adorno (2002) gibi, Boorstin de bu kavramı zihinsel süreçlerin kısıtlandığı bir olgu olarak tanımlamıştır. Boorstin (1977), imgenin sorgulanmadan peşinden gidilen sosyo-kültürel bir olay haline gelmesini, salt çekicilik yaratan ticari bir araç olarak kullanılmasını, özellikle Amerikalılar için düşünmeyi engelleyen bir unsur olarak görür. Bu şekilde, maddi imge ve zihinsel imge arasındaki ilişkinin kurulamadığı durumlarda imge kalıplaşmış biçim içinde sıkışık kalmış, düşünme ve soyutlamayı kısıtlayan bir olgu haline gelmiştir. Mimarlıkta farklı alanlarda araçsallaştırılan fotoğraf, resim ve çizimin imge ile ilişkisi karmaşıktır; imge bu temsil biçimlerinin hepsine birden gönderme yapmaktadır. Ayrıca, günümüzde mimarlık bilgisinin analog ve sayısal ortamın sağladığı olanaklarla / temsil araçlarıyla elde edilmesi, imgenin mimarlık alanındaki yadsınamaz yerine işaret etmektedir.

Barthes'ın (1986) ve diğer yapısalcıların semiyotik imge okuması, mimarlık eleştirisinde ve biçim analizi çalışmalarında oldukça yoğun bir şekilde kullanılmıştır. İmgenin, salt görünen biçim üzerinden anlam üretmesi, *içi boşaltılmış imge* olgusunu ortaya çıkartmıştır. Mimarlıkta da biçimsel arayışlarla kalıplaşmış anlamların oluşturulması, imge kavramının içini boşaltmaktadır. Bir post-modernizm eleştirisi olarak, içi boşaltılmış imge olgusu, Adorno (2002) ve Frankfurt Okulu düşünürlerinin imge üzerinden

yaptıkları sosyo-kültürel eleştiri ortamını oluşturmuştur. Bu ortamda imge, kaybolan anlamın görünen ifadesi durumuna gelmiştir. Adorno'nun önerdiği imgenin yasaklanmasına dayalı iyimser ütopya, negatif diyalektik üzerinden anlamı yeniden kazanmaya yönelik bir çaba olarak düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında, imgenin yasaklanması, onun tersten, farklı bir bakış açısıyla ele alınmasına yol açabilecek; ayrıca Husserl'in *maddi imge* olarak tanımladığı fotoğraf ve resim gibi imgenin salt görselliğini ön plana çıkartan temsil araçlarının kullanma olasılıklarına yeni açılımlar getirecektir. Söz konusu maddi imgenin çağrışım yaratması sonucu oluşan zihinsel imgenin farkında olmak; diğer bir deyişle biçime indirgmeden fotoğraf üzerinden yapıyı çevrenin mimarlık bilgisini üretmek, giderek önem kazanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Sahabiye Mahallesi'ne ismini veren Sahabiye Medresesi'ne ait eski bir fotoğrafın, bugün yeniden işlevlendirilmesi nedeniyle eski '*aura*'sını koruyamayan yapının ve mahallenin özgün durumunu anlama adına önemli bir belge olduğu; kaybolan '*aura*'ya ait bilginin bu ve benzeri görsel imgelerden, fotoğraflardan sağlanabileceği söylenebilir. Yapılı çevrenin, okuma yoluyla elde edilecek bilgisini artıran fotoğraflar da anlatının bir parçası olarak düşünülür; ancak bu özgün '*aura*' ile ilgili bilgiyi, katmanlı bir okumanın diğer bileşenleri ile iç içe geçirmek, etkileşimli konuma getirmek gerekmektedir. Fotoğraf ve çizimlerin bütünü kavrayışı tetikleyen bir yaklaşımla okuma yöntemine dahil edilmesi, maddi imgenin kazandırdığı bilgiyi zihinsel imge ile bütünleştirmiş olacaktır.

İmgenin anlam ile olan ilişkisinin temeli, Platon'un mağara metaforundan günümüze, zihindeki düşüncenin biçimler ile temsil edildiği varsayımına dayanır. Temsil, her durumda, temsil edilen ve eden arasında ikili bir ilişkiyi ve ikisi arasındaki mesafeyi anlatır. Bu anlamda kendinden menkul bir gerçekliği olan imgenin temsil ettiği düşünce ile ilişkisi art yapısalcılar tarafından oldukça karmaşık bir şekilde sorunsallaştırılmıştır. Lacan'ın "*kendilik*", "*gerçek*" ve "*simgesel*" arasındaki farkları aynadaki yansıma metaforu üzerinden incelemesi; Foucault'nun

(2001) toplumsal eleştiriyi temsil ilişkisi üzerinden yapması, temsil ile özgürlük kavramıyla özdeşleşen imge arasındaki gerilimden kaynaklanmaktadır. Foucault, nesne, imge ve dil arasında sıkışmış bir temsil ilişkisini *benzerlik* ve *andırı* arasındaki fark üzerinden açıklar; imgenin benzerliğe dayalı bir anlayışla değil, andırıya dayalı bir temsil ilişkisinin sürekliliğinde gerçeklik tartışmasını sürdürür. Bu açıdan bakıldığında Foucault, biçimsel tekrarlarının ortaya koyduğu benzerlik temelli bir temsili yerine, **“andırı”** temelli bir temsil biçiminin çağın gerçekliğinden uzaklaşmadan, kendi koşullarında ortaya çıkan özgün tasarımın nasıl olacağı konusunda ipuçları verir.

Deleuze (2000) ve Cache (1995) ise, imgenin temsil ile ilişkisinden yola çıkarak, biçimi olmayan bir hülle olduğuna; hareket ve zaman, iç ve dış gibi, soyut kavramların sürekli yer değiştirmesi ile oluşu temsil ettiğine işaret ederler. Deleuze, zihinsel bir kavram olarak imgenin yansıtıcı özelliğinden hareketle, iletişim olgusunun sözle ifade edilebilen/ edilemeyen ve gözle görülebilen/ görülemeyen bölünmüş yapısını anlamak için metafor olarak *piliyi* kullanır (Bogue, 1999). Herhangi bir düşünce, *hülleden pili* konumundaki zihinsel imge konumuna geçtiğinde karar verilmiş bir duruma gelir. Her *zihinsel imge*, sağladığı olanakların farkında olan özne tarafından değerlendirilir, zihinde karşılaştırılır, ilişkilendirilir ve eleştirilene açık duruma getirilir.

Bir Selçuklu kenti olarak Kayseri'nin modern Cumhuriyet kimliğini de yansıtan Sahabiye Mahallesi imgesi, tarihsel verilerin yaşamsal pratiklerle bütünleşmesi sonucu oluşmuş bir *zihinsel imge* olarak düşünülebilir. Ancak zihinsel imge, Sartre'ın bahsettiği gibi salt zihinde depolanmış imgelerin toplamıyla açıklanamaz. 1960ların halk evi, kız meslek lisesi, vali konağı gibi kamusal binaları ve zamanın karakterini yansıtan konut yerleşimi ile Sahabiye Mahallesi imgesi, söz konusu zamansal ve mekânsal imgelerin toplamından daha fazladır ve tümü arasındaki ilişkiler imgeyi dinamik kılar. Bu bağlamda Sahabiye imgesi farklılık ve benzerlik ilişkisinin

oluşturduğu bütünü, zihindeki tezahürü olarak düşünülebilir.

Mimarlıkta anlatı olarak “imge”

Tarihsel, toplumsal, kültürel, politik ve dilsel olarak katmanlı bir yapıya sahip olan mimari çevreler, karmaşıklık ve çelişki içerir; ilk anda anlaşılabilir, okunabilir olmaktan uzaktır. Bu nedenle, kentin, hangi özelliklerinden kaynaklanan imgenin okunabilir olduğu birçok araştırmacı için önemli bir konudur. Lynch (1960), Frisby (2002), Hale (2001), Jacobs (1992) vb. birçok araştırmacı kentin okunabilirliği ile, Leach (2002) ise oluşturulmuş kent imgesinin izlerinin silinebilirliği ile ilgilenmişlerdir. Bu bağlamda bu çalışmada, yapıları çevrenin katmanlı yapısını imge üzerinden okuma, o çevrenin derin yapısını anlama ve ilişkisel bilgisini oluşturma, bir araştırma sorunsalı olarak ifade edilmektedir. İmgenin, yalnızca görülen şey olmadığını, biçime indirgenemeyeceğini vurgulayan Claire Cooper Marcus, *House As A Mirror Of Self* isimli kitapta “*gözlerin birer ayna, kulağın ise ruha bir kapı oluşturduğu*”na (1995:286) dikkat çeker. Benzer şekilde, salt görme ediminin görülenin arkasındaki ruhu anlamaya yeterli olmadığını işaret eden Ryan'a (2003) göre, anlatı zihinsel bir imge olarak farklı anlam katmanlarını ve farklı ilişkiler bütünü temsil eder ve bu olgu imgenin anlatı olarak okunma potansiyelini ortaya çıkarır. İmgeyi anlatı olarak okumak, onun bir bütünü parçası olduğunu ortaya çıkarmak, parça-bütün ilişkisine farklı bakmakla olanaklıdır.

Kuhn'a göre bütünü oluşturan parçaların her daim bir araya gelişinde yeni bir matris, yeni anlamlar ve algılama biçimleri ortaya çıkar (Bird, 2000). Kuhn'a göre *örneklem*⁴, bir yandan ben-

⁴. Kuhn'a göre bilimsel bir araştırma, *sembolik genellemeler, metafizik inançlar, mantıksal değerler, sezgiye dayalı modeller* ve “*örneklem*”e dayalı somut bulmaca çözümlerinin oluşturduğu *disipliner matris* ve çapraz bulmaca çözümü ile açıklanır. Herhangi bir duruma ait bir bulmaca çözümü, genel için bir örneklem oluşturur. Bu örneklemelerin çoğalması araştırmacının, yap-bozun daha az parçası bir araya geldiğinde büyük resmi algılamasına yardımcı olmaktadır. (Kuhn, 2003; Bird, 2000).

zerlik ilkesi ile var olanı çözmeye yardımcı olurken, diğer yandan da gelecekte farklı bulmacaların da çözülebileceğine dair bir inanç oluşturur. Matrisin asal elemanlarından biri olan örneklemin bütününe ait parçalarından biri değiştiğinde paradigma⁵ da yeniden tanımlanır ve değişir. Söz konusu bütünün anlamını, “ya o ya bu” mantığı ile parça ve bütün ilişkisini tüme varım ya da tümünden gelim ayırımı ile değil, “hem o hem bu” mantığıyla, her iki davranış eşgüdümü ile kavramak, anlatı olarak imge kavramını anlamaya yardımcı olacaktır. İmge kavramının içerdiği anlam çokluğu ve katmanlı yapısı, Deleuze’un *pili* kavramının açılımında olduğu gibi, birbirlerinin üstünde, yanında, altında, birbiri ile iç içe geçmiş olmasına ve belki de imgenin anlamının bulanıklaşmasına hatta kaybolmasına sebep olabilir.

Bu çalışmada, imgenin oluşumunda biçimsel ve anlamsal kalıplaşmaya izin vermeyen zihinsel bir yapının olası durumlarını ortaya koyabilecek bir okuma modeli, alternatif olarak önerilmektedir. Nesnenin barındırdığı olasılıklar ve öznenin bu nesneye yönelmişliği ile başlayan bu zihinsel süreç, her imgeyi “*yazı olarak vahyederken*” (Sayın, 2004); imge, gösterdiği ile çağrıştırdıklarının bütününe temsil eden, kalıplaşmaktan uzak bir kavram haline gelmektedir. Bu bağlamda imge, hem var olanın hem de var olmayanın, düşüncede olanın temsiline aracılık eder. Algılayan özne ve algılanan nesne arasındaki yarılmayı, nesnel, tek bir doğru olduğu görüşünü reddeden yaklaşımlar⁶ doğrultusunda yapılandırılan bu çalışmada, imge kavramının nesne

ve özne arasındaki geçirimli, birbirini ortaya çıkaran ve dönüştürebilen etkileşimli sorunlu ilişkisi araştırılır. Bu bakış açısına göre, kendi doğal ortamında ortaya çıkan imge, içinde bulunduğu koşullara bağlı yeni ilişkilere olanak sağlayan bir bütün olarak görülmektedir. Anlatı olarak imgeyi okuma ise, ait olduğu bütünün bilgisini doğrusal bir süreç üzerinden değil, ilişkisel bir düzlemde anlama ve açıklama yöntemi ile gerçekleşir. Bu açıdan bakıldığında “deneyim”, algıdan anlamaya, anlamadan okumaya, okumadan tasarıma dönüşen bilginin oluşumuna doğru bir yolculuk olarak düşünülebilir. İlk algı ile oluşan hülle ve imge arasındaki mesafe, bu yolculukta birbirini görünür kılan bir devinimle, ortadan kalkar. Algısal ve düşünsel birikimi harekete geçiren çevresel uyarıcı ile kurulan diyalog, “farkındalık” ile imgenin derinlerde var olan anlam katmanlarını ortaya çıkarır. Farklı zaman ve mekân ilişkileri, anlam katmanları üzerinden okunduğunda önceki deneyimler, bilgiler, değer yargıları, beklentiler ve kavramlar bir takımyıldızı gibi zihinsel bir harita oluşturur. Bir tür olay örgüsü olarak nitelendirilen çeşitli ilişki biçimleri, bir ağ üzerinde kesişen noktalar ve onları farklı yönlerden besleyen değerler, kavramlar, fikirler, hisler, bütüne ait kesin olmayan, değişime açık büyük resmi görmemize yardımcı olur. İmgeyi bir olay örgüsü olarak görmek, yeni bir görme biçimi olarak, araştırmanın farklı aşamalarında, olgunun ait olduğu “büyük resmi” görme yöntemi olarak, düşünülebilir. Kentin imgesi, bir olay örgüsü olarak haritalandığında, zihinsel oluşumun kesişim/düğüm noktalarının, bağlama göre sürekli değişen yapısını bilgiye dönüştürür. Kesişim noktalarını dengede tutan, kimi zaman gerilim yaratan her kavram, kendi karşıtıyla bir arada var olur; düşünce ve duyguyu eşzamanlı olarak harekete geçiren bu görme biçiminde tezatların dengeli birlikteliği, zihinsel yapıyı muğlak kılar ve duruma göre değişen esnek bir yapı kazandırır. Birbiriyle çelişen ancak birbirini bütünleyen tüm tezatlar ağ ilişkisi içinde sürekli devinerek yeni bilgiye dönüşme potansiyeli taşır. İmge, öznenin zihinsel süreçleri ve nesnenin anlam katmanlarını ilişkili kılan farkındalık düzleminde ortaya çıkan bilginin kaynağı olarak görülmektedir.

⁵ Paradigma nosyonu, bu çalışmada olay örgüsünün çizgisel olmayan, alansal anlatımlarının gözle görünen ve görünmeyen çok katmanlı anlam strüktürünü açıklamak için kullanılmaktadır.

⁶ Husserl ve Gadamer’in fenomenolojik ve yorum-bilimsel bakış açısının temellerini oluşturan bu yaklaşım, nesnenin özne ile birlikte anlamlandırıldığını vurgular. Husserl’in “parantez içine alma” durumu ve Gadamer’in önyargılara olan olumlu inancının devamında öznenin nesneyi algılayış ve yorumlayış biçimine, kısaca alımlama biçimine göre anlamın değiştiği düşünülür (Gadamer, 2002 Heidegger, 1975; Heywood & Sandywell, 1999; Capra, 1996; Groat & Wang, 2001; Seamon, 2003).

Kentsel mekânın bütünü ve barındırdığı ilişkileri okunabilir kılan Kayseri Sahabiye Mahallesi olay örgüsü, çevre okuması için tek bir olası duruma işaret etmez ve bu bakış açısı ile imgenin varoluş biçimi sorgulanır. Aravot'un ifade ettiği gibi “*Kentin en doğru anlatımı, büyük bir ihtimalle, o kent ile ilgili bütün anlatı-mitlerin hayali bir toplamı olacaktır*” (1995;82). Bu açıdan bakıldığında, Sahabiye Mahallesi örneğinde, imgenin söz konusu anlatımitlerden sadece biri olduğu düşünülebilir. İlk izlenimle oluşan imgeden farklı olarak, kolay okunamayan çok katmanlı bir olay örgüsü/anlatı olarak imge, Deleuze'un sözünü ettiği *buruşuk* alanlardan oluşur. Sahabiye Mahallesi zaman mekân ilişkilerinde, buruşuk alanı temsil eden her katman “diğeri” ile ilişki içindedir; bir diğerini okunabilir kılma yarışı içinde dengeli bir birlik-telik sunar. Anlatı olarak imgeyi okuma bu ilişkilerin ortaya çıkarıldığı sürece dikkat çeker. Araştırmacının kişisel yakınlık duyduğu bir kent parçası olarak Sahabiye Mahallesi, bu çalışmada anlatı olarak imgeyi okuma paradigması/ bir örnektir. Söz konusu mahallenin bir örneklem olarak araştırmacıya sağladığı olanaklar ve araştırmacının yönelmişliği ile zihnindeki ilk imgenin dönüşüm süreci imgenin bir anlatı olarak nasıl okunabileceğini açıklar. Sahabiye Mahallesi'nin dinamik ve *tezatların bitmez tükenmez enerjisiyle dolu* (Ross, 1994) olgusallığı, Kayseri'nin oldukça yaygın olan tutucu imgesine karşın, kendine özgü bir imge oluşturabilmesinin temel sebeplerinden biridir. *Sahabiye Mahallesi imgesinin* katmanlı yapısının bir anlatı olarak okunması, o çevreye yapılacak müdahalelerin tasarım bilgisine dair ipuçları verebilir.

Farklı tarihlere ait yaşantıların, işlevlerin, dokuların ve kültürlerin bir araya gelmesinden oluşan çok katmanlı yapısı nedeniyle, örneklem olarak Sahabiye Mahallesi, imgeyi anlatı olarak okuma yöntemi için olası durumlar ortaya koymaktadır. Birbirini görünür kılan, tamamlayan ancak çelişkiler taşıyan tezatlarla dolu bu olası durumlar, tam da Ross'un (1994) değindiği gibi, algıyı tetikleyen bir enerji oluşturmaktadır. Zıtlığın ifade ettiği durağan ve ikili yapıya uymayacak bir durum yaratan bu enerji, dönüşen ve değişen, aynı zamanda süreklilik taşıyan, sürdürülebilir bir

çevre yaratmaktadır. Aslında imgenin anlatı olma hali, bu paradoksal yapıyı, dönüşümü yakalama durumudur. Örneğin hem çalışma alanlarının hareketliliğinin fiziksel ortama yansımaları, hem de yerleşim ölçeğindeki sokaklarda, çocukların hâlâ top oynadığı ve herhangi bir araç geldiğinde kenara çekildikleri iç alanların durağanlığı bu *tezatlardan* birisini oluşturmaktadır. Mahallenin üst sosyo-kültürel seviyesinin oluşturduğu eski konut dokusunun zaman içinde dönüşmesinden oluşan bu *hareketlilik ve durağanlık*, kentin bu parçasının bugün *bölmüş yine de bütünlük gösteren* imgesini ortaya çıkartmaktadır. Ayrıca, yeni yapılaşmanın mahalledeki farklı dönemlere ait “eski”lerle olan ilişkisi de, bu anlamda başka bir tezat oluşturmaktadır. Sahabiye Mahallesi'nde yer alan Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait yapılar, kültürel süreklilik gösteren bu kent merkezinde eski-yeni gerilimine neden olmaktadır⁷. Cumhuriyet dönemi yapılarının bulunduğu geçiş bölgesi, mekânsal olarak sunduğu yaşanabilir doku sayesinde, eski ile yenin arasında bir arabuluculuk görevini yüklenir. Mahallenin yeni yerleşiminde görülen *yüksek yapılaşma* ve eski yerleşimde görülen *alçak doku*, mahalleyi deneyimleyenlere zaman içinde bir gezinti durumu yaratır. Bu mekânsal ve zamansal ilişkileri oluşturan tezatlar, *yeni ve eskinin* dinamik ve dengeli birlikteliği, herhangi birini “diğeri” kılmadan, anlatı olarak imge okumasına yol açmaktadır.

Araştırmacının zihnindeki ilk imgenin doğrudan deneyimsel temas yoluyla -yansımalar, çağrışımlar ve birleştirmelerle- dönüşmesi, eklenerek çoğalması, ait olduğu yapı çevrenin anlatı olarak okunması anlamına gelir. Belgeleme ve dokümantasyon çalışmalarıyla elde edilen her bilgi, deneyimleyen araştırmacı için yeni bir göz oluşturur. Bu bilgiler ışığında araştırmacı imgenin olay örgüsünü kurmak için olgunun hem

7. Selçuklu döneminden kalma Sahabiye Medresesinin, yüzyılların tarihini günümüze taşıyan taş yüzeylerinin, kentin imgesine *kattığı yumuşak dokunuşlar ile yeni kent hayatını simgeleyen ve ölçeği değiştiren büyük kütlelerin oluşturduğu hoyratlık* arasındaki tezat, mahallenin ziyaretçisini ürküten bir ilk izlenim oluşturmaktadır.

içinde hem de dışında yer alır; her iki konumda gidip gelme, deneyimini farklılaştırır. Şimdinin geçmişe dönük ve geleceğe yönelik zamansallığı tarihin bugün ile ilişkisini sorgulama olanağı sağlar; şimdiye ait karşılaşma anını geçmiş ile ilişkilendirerek yeni bilgi üretir. Anlatı olarak imge, o yere ait bir tarihsel durumu, deneyime dayalı ve her izleyen için yeniden okunur bir duruma getirir. Bu bağlamda, imgenin anlatı olarak okunabilmesi için sürdürülebilir bir yapı ortaya koyması gerekir. *Sürdürülebilirlik* de içinde tezatlar barındırır; hem süregitmesi ve özelliklerini koruması gereklidir, hem de değişip dönüşebilme olasılığını barındırmalıdır. Olagelen ve süregiden dinamik bir olgunun dönüştüğünde öz değerlerini aurasını kaybetmeden koruyabilmesi için, Deleuze ve Guattari'nin (2000) *köksap* tanımındaki gibi bir bütünsel ilişkiye sahip olması gerekir.

Anlatı olarak imge, mekânın ilk elden deneyimlenmesine ve farklı bilgi kaynaklarının yorumlanmasına dayalı *fenomenolojik ve hermenötik* bir araştırma yöntemini gerekli kılar. Bu bağlamda, Kayseri Sahabiye Mahallesinin farklı deneyimlere olanak tanıyan dokusu bu çalışma için uygun bir ortam sunar. İç bölgelerde bitişik nizam konutlar ve aralarında kalan bahçeli ortak alanlar, mahallenin genelinde ise iki katlı bağımsız ev ve bahçesi ile kendine özgü bir dokuya sahiptir. Yerleşim planı, kentten geleneksel dokusunun eklenerek oluşmuş bölümü yanında, "yeni" ve planlı bir mekânsal örgütlenmenin farklı anlayışını sergiler. Yapıların arasında kalan *hem avlu hem de kentsel bir bahçe* gibi işlev gören alan, Lyndon ve Moore'un "*şaşırtıcı bir biçimde, insanlık ve doğa arasında arabuluculuk yapma yeteneğine sahiptir*" (1994: 258) söylemini doğrular. Kayseri gibi yazları kurak bir iklimde bile, doğanın yapıların arasına girmiş olduğu mekânsal bir örgütlenme olarak avlulu düzenin yeniden üretilmiş bu biçimi, kentleşme sürecinde oldukça etkin bir rol oynar. Yerel konut dokusundan yeni ayrılmış Sahabiye Mahallesi'nin sakinleri, avlu benzeri alanlarla bu geçişi doğanın yaşantılarına sızdığı yerler olarak görmenin ötesinde, eski mahalle hayatının olagelen ve süregiden mekânları olarak kabul etmişlerdir. Sahabiye Mahallesinin homojen so-

kak dokusu da, Lyndon & Moore'un (1994) tanımladığı anlamda *dolaşılabilir patikalar* gibidir. Bir aks üstünde olmayan ve bir yerlere ulaştırmayan bu sokak düzeni, mahalle sınırları içinde hiyerarşik bir düzen oluşturmayan bir net olarak hayatın biraz yavaşladığı bir alan yaratır. Mahallenin ana caddeye yakın bölgelerinde, kent merkezine olan yakınlıktan doğan işlevsel değişimin getirdiği hızlı, oto trafiğine açık ve kalabalık hayatın zıddını yansıtan bu iç bölgeler; Lyndon & Moore'un bahsettiği gibi *ulaştırılan aks*'ların tersine, yarattığı sürprizlerle, *patikaların anlatı karakterini* örneklemektedir. Mahallenin batı tarafı, hem ana cadde üstünde, hem de bahsedilen sokak dokusunun hemen yanında, kültürel ve sosyal alanları içinde barındıran *hacimsel bir duvar* oluşturur. Vali konutunun, okulların, tiyatronun ve öğretmen evinin bahçelerindeki büyük ağaçlar, kentin karmaşık dokusu ile mahallenin yavaş yaşantısı arasında bir tampon görevi görür. Sınır oluşturan bu duvar, hem ayırıcı hem birleştirici varlık karakteriyle, kontrol etmeden sınırlayan, katman oluşturan bir duvar olarak, farklı bir deneyim sunar. Doğduğu evin bu mahallede olması, araştırmacının belleğini unutmama ve hatırlama arasında bir devinime tabi kılmış ve bu mahalleyi sürekli gözlemlediği, sahiplendiği *empatik* bir durum yaratmıştır. Ayrıca mahallenin gelecekteki duruma yönelik bir *kaygı* da bu çalışmayı tetikleyen, anlama ve yorumlama yönteminin önemine dikkat çeken bir rol oynar. Mahallede bugün yaşanan hızlı işlevsel farklılaşma kaçınılmazdır; bu değişim çağın kendine özgü mekânsal dönüşümlerini de beraberinde getirecektir. Oraya ait imge de, benzer bir değişim ve dönüşüm süreci yaşayarak, sürdürülebilir bir çevrenin bilgisini ortaya koyar.

Bir örneklem olarak Sahabiye Mahallesi imgesi, yaşam örgüsünün yansıması olan toplumsal dinamiklerin yarattığı tüm katmanları bir arada tutan, aynı zamanda yer değiştirmelerine olanak sağlayan ağ ilişkisinin görünür kıldığı benzerlik ve tezatların dinamik enerjisinden oluşmaktadır. Tikel bir durumu örnekleyen bu ilişki ağı, her çevrenin kendine özgü problematiği üzerinden sürekli yeni bulmacalar ortaya koyma potansiyelini barındırır. Sahabiye Mahallesi imgesi

üzerinden öngörülen bulmaca çözme yöntemi bu nedenle bir örneklem olarak kabul edilmelidir.

Tartışma: “imge”yi yeniden düşünmek

Kimlik ile temsil ortamlarının dinamik ilişkisini görünür kılan, imgenin katmanlı yapısını ortaya çıkaran bir paradigma, algılanan nesne ile algılayan özne arasında bir arayüz olarak kabul edilebilir. Çelişkileri ve benzerlikleriyle bu arayüz bir tür iletişim ağını temsil eder; özne/ insan ile çevre/ nesnenin karşılıklı soru cevap ilişkisi sarmal bir döngüde sürekli yeniden anlamlandırılır. Sahabiye Mahallesi okuması ile ortaya çıkan “imge” üzerinden zaman mekân bağlamında katmanlı temsil ortamlarının ilişkisel bilgisini anlama ve yorumlama yöntemi, gelecek tasarımlar için bir çerçeve model oluşturabilir. İmgenin mimarlık disiplindeki yerine işaret eden bu yaklaşım, yeni sorular ortaya koyarak yeni bilgilerin üretilmesine de aracılık eder. Her duruma özgü soru, yeni ilişki ağlarını ortaya çıkaracak ve her defasında yeni okumalara ihtiyaç duyulacaktır. Okuma eleştiriyi, eleştiri de bilgi üretimini bir süreç haline getirir; ancak bu devingen yapı ürün süreç birlikteliğine işaret eder. Bu şekilde ortaya çıkan mimarlık bilgisi referans alındığında, kentin ya da mimari ürünün bir tek anlamı olmadığı, diğer bir deyişle, nesneye ait bilginin öznenin bakışıyla yeniden üretilebildiği çokluk ortamında süreç-ürün ilişkisinin kaygan bir zeminde sürekli devinim içinde olduğunu gerçeği farklı bir yöntem arayışını zorunlu kılar.

Bu açıdan bakıldığında, imgeyi bir olay örgüsü/ anlatı olarak okuma, bireysel ve toplumsal hafızanın farklı bilgi üretimlerine olanak sağlayacak şekilde esnektir. Örneğin Sahabiye Mahallesi’ne yapılacak her müdahalede söz konusu okuma yöntemi içselleştirilmiş bilgiyi her defasında bağlamına göre dönüştürür. Bu nedenle, anlatı olarak okunan Sahabiye Mahallesi imgesi, süreç ve ürün birlikteliğini serimleyen bir örneklemidir; Sahabiye Mahallesi’ne ait bilgi verme ya da onun imgesine dair bir sonuç çıkarmak iddiasında değildir. Söz konusu yapı çevrede kentsel dönüşüm adına yapılacak müdahaleler için bu çevrenin zamansal-mekânsal olay örgüsünü açıklayan ilişkisel bilgisinin üretilmesi, kentsel

mekânın bütüncül okumasına yönelik çıkarımlar yapılması için önemli ipuçları taşımaktadır. Bu nedenle, imgeyi bir anlatı olarak okuma -anlama ve yorumlama- için kentsel mekânı ve ait olduğu imgesini durağan, zamandan bağımsız ve tikel bir yapı içinden anlamak mümkün değildir. Tersine tikel bir durumun genel ile ilişkisine öncelik veren çokluk ortamı yaratan bir araştırma stratejisi ile okuma gerçekleşir. Kentin dinamik yapısının fark edilmesi, imgenin değişken bir olay örgüsü olarak okunması, çokluk ortamının farklı anlam katmanlarının zamansal-mekânsal dönüşümüne olanak sağlayan kaygan zemini algılayabilen bir bakış açısını gerektirir. Bu kaygan zemin, sürekli dönüşen bir bilginin belge haline gelme zorluğu ve bilginin kalıcılığı göz önüne alındığında; zamana tabi bir mekan kavrayışının kalıcılık ve geçicilik sorgulaması ön plana çıkar. Bu sürecin paylaşılabilir bilgi oluşturmak üzere bir herhangi bir nedenle kullanılmama ihtiyacı, sürecin bir noktada kesilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Sahabiye Mahallesi’ne ait imgenin, zaman içinde farklılaşacağı beklenen ve istenen bir durumdur. Sahabiye Mahallesi tikel bir duruma işaret ediyor olsa da, anlatı/olay örgüsü olarak imge, ilişkisel bilgiye gönderme yaptığından genellenebilir olma potansiyeli taşımaktadır.

Bu bağlamda, anlatı / olay örgüsü olarak imgeyi okuma, öznellik ve nesnellik ikilemini aşma, her tikel mekân ve zaman ilişkisinin genelleştirebilir bir bilgi olma potansiyelini arama adına yeni bir yöntem önerisi olarak düşünülebilir. İmgenin sağladığı ilişkisel bilgi çerçeve model aracılığı ile okunduğunda her duruma göre değişen okuma taktikleri geliştirmek, aslında tikel ve genel arasındaki gidip gelmeleri sağlayan bir araştırma stratejisi olarak bilinir. Mimarlıkta tasarım, temsil ve eleştiri ortamlarının katılaşmasına ve klişeler üretmesine engel olabilecek dinamik bilginin kaynağı, anlatı olarak imge olgusunun içinde saklıdır. Günümüz mimarlığında salt sayısal temsil araçlarıyla üretilen imgenin hızla tüketilmesi karşısında, imge yasağı ve imgeye övgü arasında gidip gelme stratejileri ve taktikleri geliştirmek için farklı bakış açılarına ve araştırma yöntemlerine gereksinim giderek artmaktadır. Bu makalede, kendine özgü kuramsal yapısı ile iç içe geçen bir araştırma stratejisi,

imgeyi kuramsal çerçeve içinden anlatı olarak okuma yöntemi tanıtılmaktadır.

Kaynaklar

- Adorno, T.W., (2002). *Minima Moralia*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Aravot, I., (1995). Narrative Myth And Urban Design, *Journal Of Architectural Education*, ACSA, **49**, 79-91.
- Barthes, R., (1986). *The Responsibility of Forms; Critical Essays on Music, Art & Representation*, Trans. Richard Howard, Basil Blackwell, Oxford.
- Bird, A., (2000). *Thomas Kuhn*, Princeton Univ. Press, Princeton, New Jersey.
- Bogue, R., (1999). *Mimesis In Contemporary Theory V.2. Mimesis, Semiosis and Power* içinde, ed. Ronald Bogue, *Word, Image and Sound: The Non-Representational Semiotics of Gilles Deleuze*, Publishing Company, pp.77-99, Philadelphia /Amsterdam.
- Boorstin, D.J., (1977). *The Image; A Guide To Pseudo-Events in America*, Atheneum, NY.
- Cache, B., (1995). *Earth Moves; The Furnishing Of Territories*, Mit Pres, NY.
- Capra, F., (1996). *Yaşamın Örgüsü*, çev. Beno Kuryel, Yem Yayınları, İstanbul.
- Deleuze, G., (2000). *Cinema 2: The Time-Image*, The Athlone Pres, London.
- Deleuze, G., Guattari, F., (2000). *A Thousand Plateaus; Capitalism Schizophrenia*, University of Minnesota Press, USA.
- Descartes, R., (1968). *Discourse on Method and The Meditations*, Penguin Classics, London.
- Foucault, M., (2001). *Kelimeler Ve Şeyler*, İmge, Ankara.
- Frisby, D., (2002). *The Hieroglyphics Of Space: Reading And Experiencing The Modern Metropolis* içinde, ed. Neil Leach, *The Metropolis As Text, Otto Wagner And Vienna's Second Renaissance*, pp.15-31, Routhledge, NY.
- Gadamer, H.G., (2002). *Truth And Method*, The Continuum Publishing Company, New York.
- Geldsetzer, L., (1996). *Truth, Falsity And Verisimilitude In Hermeneutics*, Symposium, The Analytical Philosophy and Philosophy of Science, Beijing-Academy for Social Sciences, Beijing. 23 - 25 of July.
- Groat, L., Wang, D., (2001). *Architectural Research Methods*, John Wiley & Sons Inc., NY.
- Hale, J., (2001). *Hieroglyphics of Space: Reading And Experiencing The Modern Metropolis* içinde, ed. by Neil Leach, *Cognitive Mapping*, pp. 31-42, New York Vs. Philedelphia, Routledge, London.
- Heidegger, M., (1975). *Poetry, Language, Thought*, Harper & Row publishers NY.
- Heywood, I., Sandywell, B., (1999). *Interpreting Visual Cuture, Explorations In The Hermeneutics Of Visual* içinde, ed. Heywood, I. & Sandywell, *Introduction*, pp. ix-xviii, B. Routledge, Ny.
- Jacobs, J., (1992). *Death and Life of Great American Cities*, Vintage Books, NY.
- Kuhn, T.S., (2003). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev. Nilüfer Kuyaş, Alan Yayınları, İstanbul.
- Leach, N., (2002). *The Hieroglyphics of Space: Reading and Experiencing the Modern Metropolis* içinde, ed. Neil Leach, *Erasing The Traces: Denazification Of Post Revolutionary Berlin & Bucharest*, pp. 80-92, Routledge, London.
- Lyndon, D., Moore, C.W., (1994). *Chambers For A Memory Palace*, MIT Pres, London.
- Lynch, K., (1960). *The Image Of The City*, MIT Pres, NY.
- Marcus, C.C., (1995). *House As A Mirror Of Self: Exploring The Deeper Meaning Of Home*, Conari Pres, Berkeley, California.
- Merleau-Ponty, M., (2005), *Algılanan Dünya*, çev. Ömer Aygun, Metis Yayınları, İstanbul.
- Peirce, C. S., (1955). *Philosophic Writings On Peirce* içinde, ed. J. Buchler, *Logic On Semiotics: The Language Of Signs*, Dover Pub., NY.
- Ross, S. D., (1994). *Art and Its Significance, An Anthology of Aesthetic Theory* içinde ed. Stefan David Ross, *Theory of Art: Inexhaustibility By Contrast*, pp.300-322, State University of New York Press, New York.
- Sayın, Z., (2004). Adorno'da İmge Yasağı, *Theodor Adorno (1903-1969), Aydınlanma Ve Sanatın Diyalektiği*, İstanbul, 17.Nisan.
- Sartre, J.P., (2006). *İmgelem*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Seamon, D., (2003). *Fenonemoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık Literatürünün Değerlendirilmesi*, çev. Sema Serim, *TOL*, **3**, 36-54.
- Somers, M., (1994). The Narrative Constituion of Identity: A Relational and Network Approach, *Theory and Society*, **23**, 605-649.
-
- Ryan, M.L., (2001). Beyond Myth and Media, The Case of Narrative in Digital Media, *The International J. of Computer Game Research*, **1**, 1-17. <http://www.game_studies.org/0101/ryan> (2007).
- Ryan, M.L., (2003). On Defining Narrative Media, *Online magazine of the Visual [&] Narrative (ISSN 1780-678X)*, **6** <<http://www.imageandnarrative.be/mediumtheory/marielauryan.htm>>